

UOT 37.0

Lalə Akif qızı Məmmədli

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru

Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun aparıcı mütəxəssisi

<https://orcid.org/0000-0003-0686-3627>

ÜMUMMİLLİ LİDER HEYDƏR ƏLİYEV FƏAL HƏYAT MÖVQEYİNİN FORMALAŞDIRILMASI HAQQINDA

Лала Акиф гызы Мамедли

доктор философии по педагогике, ведущий специалист

Института Образования Азербайджанской Республики

ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНЫЙ ЛИДЕР ГЕЙДАР АЛИЕВ О ФОРМИРОВАНИИ АКТИВНОЙ ЖИЗНЕННОЙ ПОЗИЦИИ

Lala Akif Mammadly

doctor of philosophy in pedagogy

leading specialist at the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan

NATIONAL LEADER HEYDAR ALIYEV ON THE FORMATION OF AN ACTIVE LIFE POSITION

Xülasə. Məktəbin mühüm vəzifələrindən biri hər bir şagirdin şəxsi inkişafı, onun fəal həyat mövqeyinə yiyələnməsi üçün zəruri şəraitin yaradılmasından ibarətdir. Məqalədə tələbələrin mənəvi tərbiyəsinə və onlarda fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılması probleminə dair Ümummilli lider Heydər Əliyevin fikirləri öz əksini tapmışdır.

Açar sözlər: *fəal mövqe, fəal həyat mövqeyi, mənəvi keyfiyyətlər, mənəvi keyfiyyətlərin tərbiyə olunması, fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılması*

Резюме. Одной из важных задач школы является создание необходимых условий для личностного развития каждого ученика, приобретения им активной жизненной позиции. В статье отражены взгляды общенационального лидера Гейдара Алиева на нравственное воспитание студентов и проблему формирования у них активной жизненной позиции.

Ключевые слова: *активная позиция, активная жизненная позиция, нравственные качества, воспитание нравственных качеств, формирование активной жизненной позиции*

Summary. One of the important tasks of the school is to create the necessary conditions for the personal development of each student, the acquisition of an active life position. The article reflects the views of the national leader Heydar Aliyev on the moral education of students and the problem of forming an active life position in them.

Key words: *active position, active life position, moral qualities, upbringing of moral qualities, formation of an active life position*

Ümummilli lider Heydər Əliyev şəxsiyyətin – yaşından asılı olmayaraq, hər bir şəxsin müsbət və mənəvi keyfiyyətlərə yiyələnmələrinə, fəal həyat mövqeyi qazanmalarını məqsədəuyğun və vacib hesab edirdi. İnsan məhz yaxşı keyfiyyətləri özündə tərbiyə etməklə xeyirxah,

doğrucul, humanist, ədalətli, işgüzar, zəhmətsevər, vətənpərvər, alicənab, namuslu, ismətli, vicdanlı, gözü-könlü tox, əlidüz, olur.

Şəxsiyyət fəal həyat mövqeyinə malik olmaqla cəmiyyətdə, ailədə sevilir, seçilir, təşəbbüskar, müstəqil, təşkilatçı, mübariz olur. Ulu

Öndər müxtəlif tədbirlərdə – zəhmətkeşlər, istehsalat və pedaqoji kollektivlər, tələbələr qarşısında, konfranslarda, Müəllimlərin qurultaylarındakı çıxışlarında insanların, gənc nəslin cəmiyyətə layiq vətəndaşlar kimi formalaşmasında fəal həyat mövqeyinə yiyələnməyin vacibliyini döən-döən diqqətə çatdırırdı. Ulu Öndərin çıxışları, nitqləri, bəyanatları, məktubları, müsahibələri bir araya gətirilərək onun əsərlərinin 46-cildliyində öz ifadəsini tapmışdır.

Heydər Əliyevin fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılmasına, mənəvi tərbiyənin təcrübəsi və aktual problemlərinə dair fikirləri ilə daha ətraflı şəkildə 1979-cu ildə Bakı şəhərində keçirilmiş “Fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılması: mənəvi tərbiyənin təcrübəsi və aktual problemləri” mövzusunda ümumittifaq elmi-praktik konfransındakı məruzəsində tanış olmaq mümkündür.

Ümummilli Liderin qənaətinə, “*Şəxsiyyətin əxlaqi keyfiyyətlərinin formalaşması onun hərtərəfli və ahəngdar inkişafının çox mühüm bir cəhətidir... Bizim mənəviyyatımız ictimai mənafə ilə şəxsi mənafəyi qırılmaz tellərlə bir-birini bağlayır, insana xalqın sədəti uğrunda mübarizədə fəal mövqe tutmağa kömək edir*” [1, s.14-15].

Ulu Öndər mənəvi tərbiyəni ideoloji işin tərkib hissəsi hesab edirdi. Bu fikirdə idi ki, mənəvi tərbiyə həyatın bütün sahələrinin inkişafına, ictimai istehsalın səmərəliliyinə öz təsirini göstərməlidir. Çalışmaq lazım idi ki, əmək, təhsil, asudə vaxt, ailə-məişət münasibətləri, həyatın bütün sahələri ideya məzmunu ilə zənginləşsin.

Ümummilli Lider fəal həyat mövqeyindən danışarkən, ilk növbədə həyat mövqeyinin mühüm komponenti olan “fəal mövqe” anlayışına aydınlıq gətirirdi. Bu xüsusda göstərirdi ki, “*fəal mövqe şəxsiyyətin əqidəsini, onun iradə zənginliyini, ideya-mənəvi düşüncələrini və keyfiyyətlərini ifadə edərək, insana yeni-yeni məsələləri irəli sürüb həll etməkdə, çətin şəraitdə özünü itirməməkdə, qətiyyətli hərəkət etməkdə, öz üzərinə məsuliyyət götürməkdə kömək edir. Fəal mövqe bəşəriyyətin hazırladığı bütün mənəvi sərəvətlər ilə öz daxili aləmini daim zənginləşdirməyi tələb edir*” [1, s.15].

Ulu Öndər yalnız bundan sonra “fəal həyat mövqeyi” anlayışı üzərində dayanırdı. Bildirirdi ki, “Fəal həyat mövqeyi kütlələrin ideya-mənəvi tərbiyəsinin səmərəliliyinin ümumiləşdirici göstəricisidir, şəxsiyyətin mənəvi keyfiy-

yətlərini yoxlamaq üçün ən təsirli bir vasitədir. Belə bir mövqe ən yaxşı adamın keyfiyyətlərinin təzahürü deməkdir” [1, s.16].

Heydər Əliyev “Fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılması: mənəvi tərbiyənin təcrübəsi və aktual problemləri” mövzusunda ümumittifaq elmi-praktik konfransındakı məruzəsində mənəvi tərbiyəyə də tərif vermişdir. Diqqət yetirək: “*Mənəvi tərbiyə əxlaqın bərqərar edilməsinə və onun antipodlarına qarşı barışmaz mübarizəyə yönəldilən ideoloji tədbirləri, təşkilati tədbirləri, ictimai və inzibati tədbirləri özündə birləşdirən bir prosesdir*” [1, s.21]. Tərifdən göründüyü kimi, Ulu Öndər mənəvi tərbiyə problemlərini təkcə təhsilalanlara deyil, eyni zamanda zəhmətkeşlərə, əmək kollektivlərində çalışanlara da şamil etmişdir.

Heydər Əliyev mənəvi tərbiyəni bir sistem kimi nəzərdən keçirir, onun əsas tərkib hissələrini müəyyənləşdirirdi. Həmin tərkib hissələrə aid idi:

- *ictimai intizamın möhkəmləndirilməsi;*
- *mənəvi problemlərin həllinə bütün şüurlu vətəndaşların cəlb edilməsi;*
- *qarşıda duran vəzifələrin bütün kompleksinin həllində mənəvi cəhətlərin nəzərə alınması;*
- *iş nəticələrinə qiymət verilməsinə mənəvi meyarların daxil edilməsi;*
- *əmək fəaliyyətində və ictimai fəaliyyətdə maddi amillərlə mənəvi amillərin ahəngdar əlaqələndirilməsi;*
- *mənfi hallara qarşı ardıcıl mübarizə aparılması;*
- *tənqid və özünü tənqidin genişləndirilməsi;*
- *mənəvi tərbiyədə kütləvi informasiya vasitələrindən fəal istifadə edilməsi və s.*” [1, s.24-25].

Ümummilli Lider öz məruzəsində fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılmasının əsas istiqamətlərinə və vasitələrinə də münasibət bildirmişdir.

Heydər Əliyevə görə, şəxsiyyətin fəal mövqeyi bütün həyat sahələrində – əmək sahəsində, siyasi, mənəvi sahədə, ailə-məişət sahəsində özünü göstərir. Unu Öndər böyüyən nəsildə fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılmasında məktəbin, təhsil ocaqlarının roluna yüksək qiymət verirdi. Göstərirdi ki, *gəncləri əməli işə, sözlün geniş mənasında, həyata hazırlamaq üçün tədris prosesinin mənəvi tərbiyə ilə get-gedə daha dolğun şəkildə əlaqələndirmək lazımdır. Bu isə gənclərə “Kim olmalı?” sualına cavab verməkdə, hətta daha əhəmiyyətli olan başqa bir*

suala “Nə cür adam olmalı?” sualına cavab tapmaqda kömək etmək deməkdir [1, s. 36]. Lakin məktəb həyatında yol verilən nöqsanları qeyd etmək də unudulmurdu. Ümummilli Lider deyirdi: “Təəssüf ki, məktəb özünüidarəsi, şagirdlərin ictimai-siyasi və əmək tərbiyəsi imkanlarından hələ də zəif istifadə edilir. Məktəb uşaqlara müstəqilliyi, öz üzərinə məsuliyyət götürmək, öz qərarını müdafiə etmək bacarığını yenə əvvəlki kimi az və səthi öyrədir” [1, s.36].

Heydər Əliyev təhsilalanların mənəvi tərbiyəsində, onlarda fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılmasında müəllimin roluna yüksək dəyər verirdi. Müəllimlərə uşaqlar və gənclər üçün mənəvi saflıq və iş sədaqətli münasibət nümunəsi kimi yanaşırdı.

Ümummilli Lider şəxsiyyətin mənəvi simasının formalaşdırılmasında mədəniyyətin və elmin rolunu xüsusilə qeyd edirdi.

Ulu Öndərin İnsan mənəviyyəti, şəxsiyyətin fəal həyat, fəal vətəndaşlıq mövqeyi ilə bağlı saysız-hesabsız faydalı fikirləri vardır. Onlardan bəzilərini diqqət mərkəzinə gətirmək istəyirəm:

*Hər bir insan həyatda öz yerini tapmalıdır. Amma öz yerini, özünə məxsus olan yerini tapmalıdır.

*Rəhbərlik etmək, yəni adamları öyrətmək və tərbiyələndirmək üçün gərək mənəvi haqqın olsun.

*Yol – iqtisadiyyat, mədəniyyət, bir sözlə, “həyat” deməkdir!

*Kim ki biliyindən, bacarığından artıq iddialıdır, o, həmişə məğlub olur”.

*Kiməsə qarşı ədalətsizlik edilibsə, bu ədalətsizliyin qarşısını ədalətlə almaq lazımdır. Amma ədalətsizliyə qarşı daha böyük bir cəsarət törətmək ədalətsizlikdən də bətdir.

*İnsan mənəviyyət üçün yaşamalıdır. Mənəviyyəti qoruyan, yaşadan insan əbədi olacaqdır.

*Yüksək mədəniyyətə malik olan xalq həmişə irəli gedəcək, həmişə yaşayacaq, həmişə inkişaf edəcəkdir.

*Həqiqi mənəviyyəti milyonlara, milyardlara da almaq mümkün deyildir. Amma milyonları, milyardları olan mənəviyyətsiz adamlar cəmiyyətdə heç bir şeydirlər.

*Sənətdə hər kəsin öz yeri var. Heç kəs kiminsə yerini almır.

*Həyatda şərəflə şərəfsizliyi, şəxsi rifahla ictimai borcu, tamahkarlıqla vicdanlılığı hər bir kəs özü seçir və s.

Problemin aktuallığı. Ulu Öndər Heydər Əliyevin təhsilalanların mənəvi tərbiyəsinə və onlarda fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılmasının vacibliyinə dair fikirləri aktuallığı ilə seçilir.

Problemin elmi yeniliyi. Fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılması ilə bağlı Ümummilli Lider Heydər Əliyevin fikirləri diqqət mərkəzinə gətirilir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalə gənc tədqiqatçılar üçün faydalı olacaqdır.

Ədəbiyyat:

1. “Fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılması: mənəvi tərbiyənin təcrübəsi və aktual problemləri” mövzusunda 1979-cu il aprelin 25-27-də Bakıda keçirilmiş ümumittifaq elmi-praktik konfransında Heydər Əliyevin məruzəsi. – Bakı: Azər nəşr, – 1979. – 62 s.
2. Abbasov, A.N. Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi: Ali təhsil müəssisələri üçün dərslik. / Abbasov A.N., Məmmədli L.A., Əmirəliyeva İ.B. – Bakı: Mütərcim, – 2022.

E-mail: lale23@mail.ru

Rəyçilər: ped.elm.dok., prof. H.H. Əhmədov,
ped.ü.fəls.dok. İ.B. Əmirəliyeva

Redaksiyaya daxil olub: 03.04.2023